

så glæde sig over, at enkelthederne tilsammen giver et overblik over den kulturindsats, der er udført siden genforeningen.

Bogen afsluttes med et par fortræffelige afsnit om byens gader og om slottet af museumsinspektør Slettebo. Siderne om slottet følger tæt fremstillingen i den bog, han tidligere sammen med Jørgen Paulsen og Otto Norn har udsendt om slottet. Både dette afsnit og det glimrende afsnit om gaderne hører til det bedste i dette værk om Sønderborgs historie.

H. P. Clausen

Flensburg. Geschichte einer Grenzstadt. Herausgegeben von der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte. (Schriften der Gesellschaft für Flensburger Stadtgeschichte, Nr. 17). 1966. 655 s.

Denne store, meget smukke Flensborghistorie er tænkt som et modstykke til det danske værk om Flensborgs historie, som udkom kort efter anden verdenskrig. Oprindeligt var det af det flensborgske byhistoriske selskab planlagt at udgive 2. bind af Christian Voigts »Heimatbuch«, hvoraf 1. bind udkom allerede i 1929. Men denne tanke blev opgivet, bl. a. fordi store dele af manuskriptet i så fald havde måttet skrives om under hensyn til udviklingen 1933–50.

I stedet valgte man at lade en helt ny byhistorie skrives af unge historikere, hjemmehørende i Flensborg. Resultatet er blevet et fortræffeligt værk, som må roses både for det ydre udstyrs og for indholdets absolutte kvalitet. Selskabet har anledning til at være stolt af værkets forskningsmæssige standard og af den holdning, der er lagt til grund for skildringen af byens skæbne i spændingen mellem dansk og tysk.

Arbejdet har som nævnt været fordelt på flere forfattere. Hans-Friedrich Schütt har behandlet middelalderen og Flensborg i helstatsperioden. Erich Hoffmann har skrevet om tiden fra reformationen til slutningen af Den store Nordiske krig i 1721, og Gerd Vaagt har taget sig af den nationalt bevægede tid fra begyndelsen af 1800-tallet til 1864. Tiden fra 1864 til 1920 er skildret af Horst Windmann, og den delikate opgave at behandle perioden fra 1920–1960 er løst ved et samarbejde mellem en gruppe forfattere; foruden Vaagt, Schütt og Windmann har også Peter Hansen Petersen, Volker Weimar og Wolfgang Weimar deltaget.

Det må fremhæves, at de enkelte afsnit er grundige og selvstændige bidrag til Flensborgs historie. I vid udstrækning bygger de på arkivstudier, navnlig i Flensborgs byarkiv, og den nyere forsknings resultater er inddraget. Også den danske historiske litteratur, herunder den danske Flensborghistorie, er flittigt citeret og udnyttet. Enkelte steder savnes en bedre koordinering af de enkelte afsnit. En lidt fastere redaktion havde ikke skadet.

Naturligvis vil en dansk læser lade behandlingen af de nationale problemer være prøvestenen på værkets kvalitet, og det skal siges, at bogen består prøven. Her og der kan man finde en anvendelse af betegnelsen slesvig-holstensk i en periode eller i en sammenhæng, hvor det genkalder erindringen om en ældre tids agitatorisk bestemte sprogbrug. Enkelte steder tales om nordtyske foreteelser i forbindelse med Flensborg, mens byen endnu var dansk, og forståeligt nok tolkes fortyskningen af byen positivt, mens danskhedens vækst efter 1945 skildres i beklagende vendinger.

Men intentionen er tydeligt at give

så afbalanceret og nøgtern en fremstilling som muligt. Det spores i Gerd Vaagts afsnit om den nationalt urolige tid omkring 1848 og frem til 1864, og det mærkes i afsnittet om tiden efter den anden verdenskrig. Det er vigtigere at lægge vægt på denne intention og på, at den er realiseret, end på de i virkeligheden få tilfælde, hvor tonen fra ældre forlæg og fra forgangne tiders sprogbrug kan slå igennem.

At forfatterens engagement er på den tyske side, kan man ikke laste dem for. Hellere bør man notere, at den flensborgske danskhed er skildret loyalt og med sans for det særegne i, at danskhed og tysk sprog i Flensborg i de sidste mere end 150 år har kunnet gå godt i spænd og har givet byen et særpræg. I det hele er mødet og spændingen mellem dansk og tysk i Flensborg forstået og beskrevet som noget selvfølgeligt. Det er set som et karakteristisk træk og ikke som en fejl, at danskheden har sin centrale plads i byens historie.

Også det vanskelige afsnit om nazismen er vellykket. Man forstår det ubehag, hvormed forfatterne har måtte gøre op med dette indslag i deres bys og deres folks historie. Bag den ironiske form, der undertiden er anvendt, mærker man en bitter kritik af perioden og dens flensborgske koryfæer. Denne kritiske tone bør i høj grad skrives på de unge flensborgske historikers kreditside.

Efter den egentlige historiske fremstilling følger tre supplerende, særskilte afsnit, hvoraf navnlig Karl Weigands bidrag. »Flensburg als zentraler Ort«, påkalder sig interesse. Professor Weigand har behandlet Flensborgs økonomiske udstråling til sit opland i fortid og nutid, og et af hans vigtige resultater er, at talen om, at byen i 1920 blev afskåret fra

sit naturlige opland, ikke har noget på sig.

De to andre supplementer er dr. H. P. Johannsens gennemgang af de kommunale kulturinstitutioner og Ellen Redlefsens behandling af kunsten i Flensborg. Desuden findes i et tillæg tabeller over valg- og mandattal fra Flensborg samt over arbejdsløsheden i byen i kriseårene fra 1929 til 1936.

For at lette brugen af værket som hånd- og opslagsbog er der ved siden af de gode registre udarbejdet en oversigt over hovedtemaerne i bogen, så man let kan finde sig til rette i den kronologiske fremstilling. Når hertil lægges det gode og fint gengivne billedmateriale, må man sige, at der her er fremlagt en flensborgsk byhistorie, som man også på dansk side må hilse velkommen. At der inden for det første år efter udgivelsen har måttet udsendes en 2. udgave (med enkelte ændringer og tilføjelser) tyder på, at bogen er blevet vurderet efter fortjeneste.

H. P. Clausen

Aage Jørgensen: Brød og vand i svundne tider (Nyt Nordisk Forlag, 1966). 178 s.

Tegneren Aage Jørgensen, der i en menneskealder har arbejdet med illustrationer til kulturhistorisk litteratur, giver i denne bog en skildring af det uundværligste i tilværelsen, det daglige brød og forsyningen med rent vand, med hovedvægten lagt på landbøkulturen og de senere århundreder. Tekst og tegninger er velafstemte, og bogen danner en god introduktion til det omfattende emne, der også tager brødmaskinens udvikling, goderådjernene og meget andet op til behandling, så bogen giver mere, end titlen antyder. Bl. a. indeholder den også